DOI: 10.32844/2222-5374-2020-105-3.17

УДК: 342.56/342.9

Вишнева А. В.,*здобувач Науково-дослідного інституту публічного права*

ПОНЯТТЄВА СКЛАДОВА КОНЦЕПТУ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ОРГАНІВ СУДДІВСЬКОГО ВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

Стаття присвячена розкриттю поняттєвої складової концепту адміністративно-правового статусу органів суддівського врядування в Україні. Визначено, що деталізації та розкриття сутності діяльності органів суддівського врядування в Україні чинне законодавство не має, що значно затрудняє правильне розуміння місця та значення таких суб'єктів у полі різноманітних правових зв'язків. Уточнено про можливість застосування слова «концепт» до словосполучення «адміністративно-правовий статус органів суддівського врядування в Україні». З'ясовано, що це цілком виправдано, адже, по-перше, це теоретична конструкція, що не має законодавчого трактування (закріпленого, усталеного визначення, що унеможливує додання до його сутнісного розуміння суб'єктивістичних положень конкретного науковця); по-друге, відсутність як поглядів, так і єдності розуміння щодо доцільності його застосування свідчить про необхідність подальших наукових обґрунтувань чи спростувань зазначеного. Не акцентуючись на тому, що терміно-поняття «концепт» майже не застосовне вченими у правовій науці, зосереджено увагу на виведенні категорійно-поняттєвого наповнення словосполучення «адміністративно-правовий статус органів суддівського врядування в Україні». Відзначено, що більшою мірою вчені-правники ведуть мову не про адміністративно-правовий статус органу державної влади, а про його основу, яка не звужена полем існування суспільних відносин, що мають адміністративний характер (категорія «правовий статус» через сутнісне розуміння якої безпосередньо висвітлюється роль та значення конкретного державного органу у механізмі регулювання, охорони чи забезпечення публічних та індивідуальних інтересів суспільства). З'ясовано, що правовий статус органів суддівського врядування в Україні визначає правове становище кожного представника їх системи у не визначеному полі правових зв'язків, встановлюючи загальні правила, стандарти та умови їх розвитку, а їх адміністративно-правовий статус характеризується через прив'язку до цієї сфери зокрема, акцентом на публічній ознаці взаємовідносин та конкретизації правил, стандартів та умов їх розвитку.

Ключові слова: адміністративно-правові засади, адміністративно-правовий статус, органи суддівського врядування, правовий статус, статус, судова влада.

Актуальність теми. Сучасний стан розвитку держави характеризується появою нових актуальних теоретичних і практичних проблем, які широко обговорюються й стають предметом дискусій як серед науковців, так і практичних працівників [1, с.187]. Оскільки судова система України ще

перебуває в процесі реформування, адміністративне законодавство та однойменна наукова течія систематично доповнюються новими теоретико-правовими та практико-реалізаційними положеннями й конструкціями. Зокрема у законодавчий та науковий обіг нещодавно впроваджено нову категорію – «діяльність органів суддівського врядування».

Втім деталізації та розкриття її сутності чинне законодавство не має, що значно затрудняє правильне розуміння місця та значення таких суб'єктів у полі різноманітних правових зв'язків.

З метою виокремлення правильного вектору руху задля виправлення такого стану речей фундаментальне значення мають теоретико-правові дослідження, об'єктом вивчення яких є категорійно-поняттєва сутність їх адміністративно-правового статусу, адже без перебільшень, саме ця адміністративно-правова категорія надає найбільш розгорнуте бачення місця та ролі певного суб'єкта у конкретному полі правових зв'язків, а у даному випадку ще й слугує чинником розуміння в яких правових процесах існують прогалини адміністративно-правового забезпечення [2, с. 59] незалежності судової влади в Україні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Представлена до аналізу тематика наукових пошуків відзначається подвійним змістом. Мається на увазі, що одна її частина є достатньо висвітленою та вивченою вітчизняними вченими-адміністративістами (наприклад, праці таких вчених, що досліджували основи теоретичного розуміння концепту «адміністративно-правовий статус» на прикладі різних суб'єктів – Н. Білоглазова, С. Буравльов, Л. Волкова, В. Галунько, М. Горбач, А. Даниленко, А. Зубко, В. Кобзар, А. Колодій, Т. Коломоєць, Ю. Комарова, С. Короєд, В. Куценко, Я. Окар-Балаж, С. Стеценко, О. Хамходера), а інша – майже залишена без їх уваги, адже порівняно нещодавно почали активізовуватись доктринальні напрацювання в напрямку вивчення засад діяльності органів суддівського врядування в Україні.

Метою статті є розкриття поняттєвої складової концепту адміністративно-правового статусу органів суддівського врядування в Україні.

Виклад основного матеріалу. Розпочинаючи розгляд піднятої проблематики необхідно відзначити, що терміно-поняття «концепт» ще не надто поширене у правовій науці [3, с. 70]. Серед тих небагатьох наукових праць, присвячених його сутнісному розумінню, окремої уваги заслуговує думка І Ткаченко відносно того, що «правовий концепт» визначається як одна з форм мислення, результат узагальнення відомостей у галузі права та власного життєвого досвіду або сукупність поглядів на правове явище крізь призми суб'єктивного розуміння на підставі власного життєвого досвіду та правових знань. При цьому правовий концепт, як результат розумової діяльності, відрізняється від правової категорії та правового поняття тим, що в ньому присутній суб'єктивний чинник. Тобто, правовий концепт не завжди є науково обґрунтованим, тому що складається з відомостей, які має суб'єкт про те чи інше правове явище [4, с. 386].

Зазначене дає нам зрозуміти, що застосування слова «концепт» до словосполучення «адміністративно-правовий статус органів суддівського врядування в Україні» є цілком виправданим, адже, по-перше, це теоретична конструкція, що не має законодавчого трактування (закріпленого, усталеного визначення, що унеможливорює додання до його сутнісного

розуміння суб'єктивістичних положень конкретного науковця); по-друге, відсутність як поглядів, так і єдності розуміння щодо доцільності його застосування свідчить про необхідність подальших наукових обґрунтувань чи спростувань зазначеного.

Не акцентуючись на тому, що терміно-поняття «концепт» майже не застосовне вченими у правовій науці, зосередимо свою увагу на виведенні категорійно-поняттєвого наповнення словосполучення «адміністративно-правовий статус органів суддівського врядування в Україні», що безпосередньо є предметом наукових пошуків у межах даного дослідження.

Так зокрема, у межах власної наукової праці А. Зубко [5, с. 47–48] відзначає, що з погляду фундаментальної вітчизняної теорії держави і права та за тлумачним словником української мови термін «статус» визначається як певний стан чого-небудь (становище, стан) [6, с. 420]. У загальному розумінні під статусом розуміється правове положення (сукупність прав і обов'язків) фізичної чи юридичної особи [7; 8, с. 23]. Тобто статус – це основний елемент соціальної структури суспільства; соціальний стан людини в суспільстві, у певній соціальній групі, пов'язаний з іншими соціальними позиціями через систему ролей, прав і обов'язків, норм і звичаїв [9]. На основі зазначеного, вчений акцентує, що категорія «статус» є історично сформованою та модернізованою під впливом зміни суспільно-політичних процесів у світі та наразі наділена соціологічним чинником інтерпретування [5, с. 48].

Дійсно, аналіз наукової, довідкової та навчально-методичної літератури свідчить про наявність адміністративно-правового статусу як фізичної особи, так і адміністративно-правового статусу органу державної влади [1, с. 188]. Це обумовлено тим, що слово «статус» визначає кількісні та якісні характеристики якогось явища або предмета. Синонімічними словами є становище, стан, модальність чи індигенат (для іноземної особи). Також статус можна розглядати як певну позицію чи ранг у тій чи іншій ієрархії, системі, організації, суспільстві, структурі, тощо [10, с. 58].

Примітним є те, що більшою мірою вчені-правники ведуть мову не про адміністративно-правовий статус органу державної влади, а про його основу, яка не звужена полем існування суспільних відносин, що мають адміністративний характер. Тут безпосередньо мова йде про категорію «правовий статус». Саме через її сутнісне розуміння безпосередньо висвітлюється роль та значення конкретного державного органу у механізмі регулювання, охорони чи забезпечення публічних та індивідуальних інтересів суспільства.

Як приклад, аналізуючи суміжну проблематику В. Куценко [11, с. 56–57] наводить думку Н. Оніщенка, який визначає правовий статус як систему законодавчо встановлених і гарантованих державою прав, свобод, законних інтересів і обов'язків суб'єкта суспільних відносин [12]. Тоді як А. Малько дещо інакше підходить до визначення цієї категорії та характеризує правовий статус як комплексну інтеграційну категорію, що відображає взаємовідносини суб'єктів суспільних відносин, особи й суспільства, громадянина й держави, індивіда й колективу, а також інші соціальні зв'язки [13]. У свою чергу В. Корельський визначає правовий статус як багатоаспектну категорію, що, по-перше, має загальний, універсальний характер, включає статуси різних суб'єктів правовідносин – держави, суспільства, особи тощо; по-друге, відбиває

індивідуальні особливості суб'єктів і реальне положення їх у системі багатоманітних суспільних відносин; по-третє, не може бути реалізований без обов'язків, що кореспондуються правом, без юридичної відповідальності, у необхідних випадках – без правових гарантій; по-четверте, категорія «правовий статус» визначає права та обов'язки суб'єктів у системному вигляді, що дає змогу здійснити порівняльний аналіз статусів різних суб'єктів для відкриття нових шляхів її вдосконалення [14]. Вищезазначену позицію підтримує А. Колодій, додавши до визначення правового статусу те, що ця категорія характеризується ще й цілісністю, чіткою структурованістю, визначеним порядком взаємодії її компонентів [15].

Основним у зазначеному є те, що вчені акцентують на елементному складі його будови, а не на категорійно-поняттєвій визначеності.

Цікавою є також думка В. Кобзаря, який вказує, що правовий статус, як юридична категорія, не лише визначає стандарти можливої та необхідної поведінки, що забезпечують нормальне функціонування соціального середовища, а й характеризують реальну взаємодію особи і держави. А тому складна система зв'язків, що утворюються між державою та її індивідами, а також між самими індивідами у державно-організованому суспільстві, фіксуються державою у юридичній формі прав, свобод та обов'язків [16, с. 626; 17, с. 164–165; 18, с. 83].

Відповідно, узагальнено можемо стверджувати, що правовий статус органів суддівського врядування в Україні визначає правове становище кожного представника їх системи у не визначеному полі правових зв'язків, встановлюючи загальні правила, стандарти та умови їх розвитку.

Оскільки адміністративно-правовий статус є різновидом правового статусу [11, с. 57], слід відзначити, що його категорійно-поняттєва складова також вченими адміністративістами розкривається по-різному й здебільшого через призму елементного складу внутрішньої будови.

Так зокрема Т. Коломоєць стверджує, що адміністративно-правовий статус є сукупністю суб'єктивних прав і обов'язків закріплених нормами адміністративного права за певним органом. Водночас обов'язковою ознакою набуття суб'єктом адміністративно-правового статусу є наявність у нього конкретних суб'єктивних прав і обов'язків, що реалізуються у рамках як адміністративних правовідносин, так і поза ними [19, с. 64]. Вчений Я. Окар-Балаж вважає, що це спеціальний правовий статус, який характеризує особу через її права, обов'язки та відповідальність як суб'єкта адміністративного права і забезпечує участь у суспільних відносинах, які виникають у зв'язку із забезпеченням суб'єктами публічної влади прав і свобод фізичних осіб, при взаємодії органів публічної влади з інституціями громадянського суспільства, а також опосередковано у відносинах, які пов'язані у сфері публічного адміністрування об'єктів державної та комунальної власності, а інколи – у відносинах, які наявні у внутрішньо-організаційній діяльності органів публічної влади [20, с. 85]. У свою чергу, професор С. Стеценко зазначає, що адміністративно-правовий статус органу публічної адміністрації – це сукупність прав, обов'язків та гарантій їх реалізації, що визначені у нормативних актах [21, с. 90].

Окремо відзначимо думку М. Горбач відносно того, що адміністративно-правовий статус суб'єктів адміністративного права як правова категорія – це система однорідних адміністративно-правових норм,

які засвідчують факт формально-юридичного існування суб'єкта адміністративного права, а також здійснюють визначення їх правового становища у взаємодії з іншими суб'єктами права, державою та суспільством загалом. Крім того, за змістом адміністративно-правовий статус суб'єктів права – це взаємопов'язаний комплекс юридично закріплених адміністративних завдань (функцій), адміністративних прав та обов'язків, установлених на основі адміністративно-правових норм позитивного (які реалізуються владними суб'єктами адміністративного права) і негативного характеру (які накладаються на суб'єктів адміністративного права), що мають загальний, універсальний характер для всіх однорідних учасників адміністративно-правових відносин [18, с. 84; 22, с. 2, 175].

Відповідно, адміністративно-правовий статус, як категорія адміністративно-правової науки, характеризується з поміж іншого, саме прив'язкою до вказаної галузі права [2, с. 61], акцентом на публічній ознаці взаємовідносин та конкретизації правил, стандартів та умов їх розвитку.

Таким чином, відсутність усталеного розуміння сутності адміністративно-правового статусу органів державної влади негативним чином позначається на виокремленні [2, с. 62] стандартних та унікальних характеристик діяльності органів суддівського врядування в Україні. Сьогодні надзвичайно важливим є забезпечення достатньої повноти регламентації правового буття цих суб'єктів [23, с. 239].

Висновок. На основі вищенаведеного маємо можливість стверджувати, що адміністративно-правовий статус органів суддівського врядування в Україні – це правовий концепт, що має вираження у межах адміністративно-правової науки та виключно науковий обіг, поняттєва складова якого формується шляхом додавання до основ правового статуту досліджуваних суб'єктів елементів сутнісного розуміння діяльності усіх представників цієї системи як органів державної влади, які мають унікальну соціальну спрямованість реалізовуваних дій у площині адміністративного вектора правових зв'язків, чим і обумовлюють значення та роль свого існування як в системі органів правосуддя, так і механізмі реалізації державної влади загалом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Даниленко А. П. Поняття та структура адміністративно-правового статусу органів місцевого самоврядування: теоретико-правовий аспект. *Право і суспільство*. 2013. № 6. С. 187–190.
2. Буравльов С.І. Категорійно-понятійне розуміння адміністративно-правового статусу господарських судів України. *Sciences of Europe*. 2020. Vol. 2. № 55. С. 59–63.
3. Харитонов Є. О., Харитонova О. І. Приватне право як концепт: постановка питання. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2014. № 1. С. 68–77.
4. Ткаченко І.М. Розмежування термінів: «правове поняття», «правова категорія» та «правовий концепт» (на прикладі норм цивільного кодексу України). *Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Юридические науки»*. Том 22 (61). № 1. 2009. С. 384–388.
5. Зубко А. О. Адміністративно-правовий статус Департаменту міжнародних спорів Міністерства юстиції України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Науково-дослідний інститут публічного права. Київ, 2019. 211 с.

6. Яременко В., Сліпушко О. Новий тлумачний словник Української мови: у трьох словах 200 000 слів. К. Аконт, 2008. Т. 2. 928 с.
7. Гіжевський В.К., Головка В.В., Ковальський В.С., та ін. Популярна юридична енциклопедія. К.: Юрінком Інтер, 2003. 528 с.
8. Білоглазова Н.О., Галунько В.В., Короєд С.О. Адміністративно-правовий статус центральних банків країн-учасниць Європейського Союзу: монографія. Херсон: Грінь Д.С., 2015. 176 с.
9. Лукашевич М. П., Туленков М. В. Соціологія. Загальний курс. Навчальний посібник. К.: Каравела, 2006. 408 с.
10. Комарова Ю.М. Адміністративно-правовий статус Національного антикорупційного бюро України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2018. 229 с.
11. Куценко В. Д. Адміністративно-правовий статус Державної судової адміністрації України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. НДІПП. Київ, 2016. 223 с.
12. Оніщенко Н. М., Зайчук О. В. Теорія держави і права. Академічний курс: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 366 с.
13. Малько А. В. Теория государства и права: учебник. Москва: Юристъ, 1996. 397 с.
14. Корельський В. М., Перевалова В. Д. Теория государства и права: учебник для вузов Москва: НОРМА-ИНФА, 2002. 549 с.
15. Колодій А. М. Права, свободи і обов'язки громадян в Україні: підручник. Київ: Правова єдність, 2008. 129 с.
16. Ильичев Л. Ф., Абаев Н. В. и др. Философский энциклопедический словарь. Москва: Сов. энциклопедия, 1983. 840 с.
17. Кобзар В. В. Теоретико-правові підходи до визначення поняття правового статусу особи в науці адміністративного права. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2014. № 1. С. 165–170.
18. Волкова Л. М. Адміністративно-правовий статус органів та установ правосуддя в Україні. *Прикарпатський юридичний вісник*. Вип. 1(16). Т. 2. 2017. С. 83–85.
19. Коломоець Т.О. Адміністративне право України. Академічний курс: підруч. К.: Юрінком Інтер, 2011. 576 с.
20. Окар-Балаж Я. І. Деякі питання визначення правового статусу особи у адміністративному праві. *Наше право*. 2015. № 2. С. 81–85.
21. Стеценко С.Г. Адміністративне право України: навч. посіб. К.: Атіка, 2007. 624 с.
22. Горбач М. І. Адміністративно-правовий статус суб'єктів адміністративного права: теорія і практика: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна», Науково-дослідний інститут публічного права, Київ, 2017. 202 с.
23. Хамходера О. П. Адміністративно-правовий статус державних інспекцій: проблемні питання структури. *Право і суспільство*. 2014. № 5.2. С. 238–244.

A. Vyshneva

CONCEPTUAL COMPONENT OF THE CONCEPT OF ADMINISTRATIVE AND LEGAL STATUS OF JUDICIAL GOVERNMENT BODIES IN UKRAINE

The article reveals essence of concept «administrative and legal status subjects of judicial governance in Ukraine». It is determined that legislation does not detail and disclose essence activities subjects of judicial governance in Ukraine. This makes it very difficult to properly understand place and significance of such subjects. The possibility of applying word «concept» to phrase «administrative and legal status subjects of judicial governance in Ukraine» has been clarified. It was found that this is quite justified, because, firstly, it is a theoretical construction that has no legislative interpretation (fixed, established definition, which makes it impossible to add to its essential understanding of subjectivist provisions of a particular scientist); secondly, the lack of both views and unity of understanding on the appropriateness of its application indicates the need for further scientific substantiation or refutation of this. Without emphasizing that term «concept» is almost not applicable to scholars in legal science, focused on deriving the features of phrase «administrative and legal status subjects of judicial governance in Ukraine». It is noted that scholars are not talking about the administrative and legal status of public authorities, but about its basis, which is not narrowed by field of existence public relations an administrative nature (category «legal status» due to essential understanding of which directly covers the role and importance specific state body in the mechanism of regulation, protection or provision public and individual interests). Found out that legal status of subjects judicial governance in Ukraine determines legal status each representative of their system in an undefined field of legal relations, establishing general rules, standards and conditions for their development, and their administrative and legal status is characterized by reference to this area in particular, emphasis on the public sign of relationship and specification of rules, standards and conditions their development.

Keywords: administrative-legal bases, administrative-legal status, judicial governing bodies, legal status, status, judicial power.